
M O N A B A K E R

LA RECONTEXTUALITZACIÓ DEL CONFLICTE EN TRADUCCIÓ

Aquest article pren conceptes de la teoria narrativa, de la sociologia, i de l'estudi de moviments socials per a analitzar algunes de les tècniques amb les quals els traductors i intèrprets recontextualitzen aspectes dels conflictes polítics i, per tant, participen en la construcció de la realitat política i social. El model d'anàlisi que hi utilitza es troba descrit amb més detall en Baker (2006) i en altres articles.¹ Es basa principalment en la noció de narració amb el significat que té en algunes branques de la teoria social i de comunicació, més que amb el significat que té en narratologia o lingüística. Ací, el terme "narració" s'usaria de manera intercanviable amb "història": narracions són les històries que ens contem a nosaltres mateixos i als altres sobre el(s) mon(s) en el(s) qual(s) vivim, i és la creença en aquestes històries la que guia les nostres accions en el món real. En aquest sentit, la narració no és un gènere, ni és una manera opcional de comunicació: la narració, en paraules de Walter Fisher, "no és un mode de discurs escollit pels seu creador de forma deliberada, sinó la forma del coneixement com el rebem primàriament" (1987:193).

1. Baker (2005, en premsa).

L'elecció de la teoria narrativa com a marc teòric està motivada per la insatisfacció general amb les nocions teòriques existents que tractem d'utilitzar per a explicar el comportament de traductors i intèrprets. Més concretament, la majoria de la bibliografia sobre traducció tendeix a utilitzar la noció de norma, com es descriu en la teoria dels polisistemes i en els treballs de Gideon Toury. La teoria de la norma impulsa els estudiosos a concentrar-se en el comportament sistemàtic, repetitiu i abstracte, i en fer això, privilegia els patrons de socialització dintre d'aquest comportament i tendeix a negligir els nombrosos intents individuals i de grup d'atenuar els patrons dominants i els dogmes polítics i socials prevalents. De forma similar, la teoria de la norma no té res a dir sobre els complicats esquemes d'interacció entre patrons de comportament establerts i recurrents i els intents continus de subvertir-los – la interacció entre la dominància i la resistència, que és un dels aspectes del comportament del traductor que desitge destacar en el meu treball. Es pot dir que la teoria de la norma para poca atenció a les condicions polítiques i socials que fan sorgir aquests patrons de dominància i resistència.

La teoria narrativa també ens permet superar un altre tipus de corrent teòric, les dicotomies extremes de Lawrence Venuti amb les estratègies de familiarització i estrangerització (Venuti 1993, 1995), anomenades en altres articles estratègies de minorització i majorització (Venuti 1998). A banda de reduir la gran varietat de postures que adopten els traductors en relació amb els textos, autors i societats, aquestes dicotomies obscureixen les diferents postures dels traductors pel que fa a un mateix text –reduïx els complexos processos mitjançant els quals un traductor negocia les seues solucions sobre diversos aspectes d'un text a una elecció menys o més clara entre l'estratègia d'exotitzar i la d'adaptar. Fins i tot una breu ullada a alguns dels textos que he analitzat en les meues investigacions indica que els traductors oscil·len en un mateix text entre solucions que Venuti qualificaria com aculturants i d'altres que consideraria com a exotitzants. I, més encara, aquestes oscil·lacions aconsegueixen un objectiu en el món real –no són ni arbitràries ni irracionals.

Per a equilibrar l'èmfasi de la teoria de la norma en els elements abstractes i el comportament repetitiu i l'efecte racionalitzador de les dicotomies de Venuti, necessitem un marc teòric que reconega les postures variades, canviants i permanentment negociables dels traductors en relació amb el seus textos, autors, societats i ideologies dominants. D'ací el meu interès per la teoria narrativa i l'intent d'aplicar-la a un gran nombre de traduccions escrites i interpretacions orals. No és la meua intenció

proclamar que la teoria narrativa pot adreçar de forma aïllada tots els punts dèbils de la teoria traductològica actual, ni suggerir que les teories actuals (teoria de la norma i dicotomies de Venuti incloses) no són productives a l'hora d'explicar una gran sèrie d'assumptes rellevants pel que fa al comportament de traductors i intèrprets; simplement explicaré a continuació els principals punts forts interrelacionats de la teoria narrativa.

En primer lloc, la teoria narrativa no privilegia categories reduccionistes com raça, gènere, ètnia o religió; en lloc d'això reconeix la natura negociable de les postures pel que fa a la realitat social i política. La narrativitat, com defensen Hall *et al.*, “ofereix una manera de conceptualitzar la identitat que no és ni universal ni essencialista, sinó més bé temporalment i culturalment específica” (2003:38). Això ens permet superar l'enfocament sobre les diferències culturals suposadament inherents i sobre la política de defensa de la identitat que ha predominat en les investigacions sobre traducció i interpretació fins ara, particularment pel que fa als treballs sobre els atributs culturals i patrons de comportament (per exemple, Katan 1999, 2004), sobre el gènere (Goddard 1990, Simon 1996, von Flotow 1997) i sobre la sexualitat (Harvey 1998, 2003a; Keenaghan 1998). Sense llevar importància i valor a aquest tipus de treballs, pense que és hora d'anar més enllà. La política de defensa de la identitat, i els marcs teòrics que tematitzen la diferència en general, són el model que menys podem necessitar en aquest precís moment històric, en el qual teories perniciososes com el “xoc de civilitzacions” de Samuel Huntington intenten destacar, i de fet inventen, un gran espectre de diferències – no per a ajudar grups oprimits en la tradició de la política de defensa de la identitat, sinó per a justificar les polítiques estrangeres més perilloses i criminals. Aquestes teories de la diferència motivades políticament permeten per exemple que Huntington diga que hi ha coses tals com una “tendència islàmica cap al conflicte violent” (1996:258) i que “la supervivència d'occident depèn de la reafirmació per part de Nord-Amèrica de la seua identitat occidental i del fet que els occidentals accepten que la seua civilització no és l'única i universal i s'unisquen per a renovar-la i conservar-la contra els desafiaments de les societats no occidentals” (1996:20-21).

Deixant de banda les teories perniciososes i les polítiques exteriors irresponsables, s'ha d'assenyalar que per molt atractiva i potencialment alliberadora que pugui resultar en determinats contextos polítics, la política de defensa de la identitat sempre ha sofert limitacions importants. La principal és que tradicionalment ha agrupat persones que comparteixen alguns atributs externs (dones, negres, homosexuals, paquistanesos) sense contemplar les diferències individuals dins del grup. Defineix les identitats

d'individus donant preeminència a una característica o atribut en detriment dels altres. En lloc d'això, el que hauríem de fer seria classificar traductors i intèrprets individuals dintre del conjunt de narracions al qual pertanyen i que determinen el seu comportament en el món real—incloent el seu comportament discursiu com a traductors i/o intèrprets. Això no significa que hagem d'ignorar el fet obvi que la localització en una determinada comunitat cultural, racial o religiosa en un moment concret influirà probablement en el nostre comportament d'una manera concreta. Però la teoria narrativa reconeix que aquesta influència no és inevitable ni predictable. En aquest moment temporal, per exemple, ser jueu pot significar: (a) suport total a Israel i al Sionisme; (b) diversos graus de suport crític a les polítiques actuals d'Israel; (c) rebuig de l'autoidentificació com a jueu i cap interès en qualsevol conflicte de l'Orient Pròxim; (d) o, opció que està augmentant entre nombroses seccions de la comunitat jueva, assumpció d'una responsabilitat especial per a implicar-se en activitats destinades a exposar i acabar amb la missió del Sionisme. Fins i tot el fet d'autoidentificar-se com a jueu no ens diu com una persona actuarà en el món real, ni podrà explicar el seu comportament, si no sabem alguna cosa sobre el tipus de narració al qual s'adscriu o podem deduir-lo de la manera en què actua o el discurs que produeix.

En segon lloc, i seguint amb l'anterior teoria, la teoria narrativa ens permet veure els actors socials, incloent-hi traductors i intèrprets, com a individus reals i no com a abstraccions teòriques. Whitebrook afirma que la teoria en general “sol fallar a l'hora de fer entitats reals dels agents polítics”, i que “tracta els individus com una qüestió de variables que un observador ha d'avaluar quan intenta entendre o predir el comportament d'algú” (2001:15). La seua crítica és sens dubte aplicable a la teoria sobre traducció i interpretació, com també ho és la seua proposta d'adoptar la teoria narrativa com a manera per a acabar amb l'abstracció (ibíd.):

Un canvi cap a la narrativa permet entendre les persones despersonalitzades de la teoria, que tenen una identitat tipificada o representativa, com a persones individuals—individus—amb conjunts de característiques singulars que inclouen el context polític i/o la identitat grupal, però no s'hi limiten.

En tercer lloc, la teoria narrativa ens permet explicar el comportament de manera dinàmica, més que de manera estàtica — reconeix la complexitat d'estar inclòs en narracions entrecruades, fins i tot contràries. De manera que la narrativitat “inclou l'actor en relacions i històries que traspassen el temps i l'espai i... eviten l'estabilitat de

categories que estan en acció” (Somers and Gibson 1994:65). No hi ha lloc per a racionalitzar comportaments o caure en macrocategories com estrangerització vs. familiarització, aculturació vs. exotització, ni, evidentment, fidel vs. lliure –ni tan sols en l’espai d’un únic text. De la mateixa manera, com que l’actor es troba sempre “inclòs” en les relacions i les històries, no hi ha cap possibilitat que assumisca una posició privilegiada des de la qual puguem proclamar “objectivitat” o “neutralitat” en relació amb les narracions en les quals ens impliquem per a traduir, interpretar o, fins i tot, analitzar. La teoria narrativa ens anima a reflexionar i a preguntar-nos sobre les narracions amb les quals entrem en contacte i que conformen el nostre comportament, però no partim de la premissa que podem fer desaparèixer la nostra subjectivitat o eixir-nos-en d’aquestes narracions, encara que reflexionem sobre elles.

En quart lloc, i la cosa més important des del meu punt de vista, la teoria narrativa reconeix el poder de les estructures socials i el funcionament del “sistema”, però no descarta una resistència activa a nivell personal o de grup. Para la mateixa atenció a les qüestions de dominància que a les de resistència, a la naturalesa ritual de la interacció (en la tradició d’Erving Goffman) que als mètodes mitjançant els quals els rituals són qüestionats i abandonats. I finalment, encara que pràcticament cap treball sobre narrativitat dintre de la teoria social i de comunicació para atenció a qüestions de llengua, encara menys a la traducció, la teoria narrativa es presta per a aplicar-se a ambdues, i en una manera que ens permet explicar eleccions del traductor en relació amb contextos socials i polítics més amples, però sense perdre de vista el text i l’esdeveniment concrets. Aquest és un aspecte de la teoria narrativa que he intentat desenvolupar detalladament en el meu treball i que intentaré demostrar amb un extens exemple al final d’aquest article.

CONTEXT I CONTEXTUALITZACIÓ

Les narracions, com ja he explicat anteriorment, són històries amb les quals ens sentim identificats –en les quals creiem o almenys les considerem potencialment vàlides– i que, per tant, determinen el nostre comportament cap a altres persones i els successos en els quals ens trobem implicats. En l’ús que estem fent de la paraula, les narracions no són una cronologia, no són simples llistes de successos: són històries que estan constituïdes temporalment i causalment d’una manera que ens permeten prendre decisions morals i actuar en el món real.

Sommers (1992, 1994, 1997) i Somers i Gibson (1994) suggereixen que les narracions estan constituïdes per quatre factors interdependents. La *temporalitat* implica que les narracions es troben dintre d'un temps i un espai concrets i obtenen la major part del seu significat del moment temporal i el lloc físic de la narració. La *relacionalitat* implica que per a la ment humana és impossible trobar sentit a successos aïllats o a un conjunt de successos que no constitueix una narració. La interpretació de cadascun dels elements de la narració depèn del lloc que ocupa en el conjunt total que forma la narració; no pot interpretar-se de forma aïllada. El tercer factor constitutiu de la narració és l'*adequació selectiva*. Com que és impossible crear una història coherent incloent tots els detalls d'una experiència, les narracions estan construïdes obligatòriament seguint criteris avaluatius que permeten i guien la selecció d'un grup de successos o elements de l'enorme gamma de successos inacabats i concurrents que constitueixen l'experiència. L'últim i més important factor constitutiu de les narracions és l'*organització causal de la trama*. L'organització causal de la trama "dota de significat els elements independents i va més enllà de l'ordre cronològic o de l'ordre fonamental" (Somers 1997:82). Ens permet convertir un conjunt de frases en una seqüència intel·ligible, a partir de la qual ens podem formar una opinió, fet que proporciona als successos descrits un valor moral i ètic (Baker 1996:165). L'elecció d'una organització causal determinada en la narració de l'Orient Pròxim, per exemple, ens portarà a interpretar un nou cas d'atemptat amb bomba suïcida a Israel com una amenaça a la seguretat israeliana, cosa que confirmaria la necessitat de mesures com el Mur o els assassinats polítics; o pel contrari com la conseqüència inevitable d'aquestes mesures, cosa que reforçaria l'opinió que la solució radica a adoptar altres mesures alternatives. Aquestes alternatives, respectivament, variaran depenent de les distintes organitzacions causals de la trama que diferencien la narració d'un individu concret de les narracions dels altres, fins i tot dintre del mateix grup extens, per exemple, d'activistes polítics. Com a exemple, no tots els membres del moviment de solidaritat amb Palestina estan d'acord amb la idea que la solució al conflicte radica simplement en la fi de l'Ocupació de les fronteres fixades el 1967. Alguns d'ells insisteixen que la solució radica a reconfigurar Palestina/Israel com a un estat secular únic per a tots els ciutadans. Els arguments a favor o en contra de qualsevol solució només resulten coherents dins d'una organització causal de la trama concreta, que diferencia una narració d'una altra.

Per tal que els factors de narrativitat anteriors resulten operatius, i perquè un conjunt de successos constituïsquen una narració amb una organització causal de la trama concreta, els creadors de la narració han de dur a terme una quantitat considerable de treball discursiu. La noció de context, i especialment el concepte més actiu de contextualització, poden resultar productius a l'hora d'explicar com es du a terme aquest treball discursiu. Aquestes nocions tenen moltes definicions en la bibliografia existent, però parlant en termes generals poden ser interpretades o bé passivament, com a "enteniment" que *sorgeix* de la interacció, o bé activament, com a accions discursives deliberades concebudes per a *anticipar* o guiar la interpretació i actitud dels altres cap a un conjunt de successos. La definició passiva de context és característica dels treballs d'Erving Goffman, que afirma que "la contextualització que un individu fa d'una activitat és la que la dota de significat *per a ell*" (1974:345; la cursiva és meua). Podem trobar definicions similars en acadèmics que segueixen les ensenyances de Goffman. Tannen i Wallat (1993:60). Per exemple, defineixen el context com una "percepció de l'activitat que s'està realitzant, el que volen expressar els parlants amb allò que diuen". En canvi, en la bibliografia sobre moviments socials la tendència és a tractar la contextualització com un procés actiu per a dotar de significat. Per als activistes i per a aquells que estudien el seu comportament, el procés de contextualitzar esdeveniments per a altres persones forma part essencial del fenomen de l'activisme; la part més important consisteix a establir estructures d'*anticipació* que guien la interpretació que altres persones faran dels fets, normalment en competència directa amb les interpretacions dominants dels mateixos fets en una societat concreta. Aquesta tasca discursiva de contextualitzar fets i assumptes per a un grup de receptors concrets és important, no només perquè desautoritza les narracions dominants sobre un assumpte concret (l'amenaça nuclear, Palestina, la Guerra contra el Terrorisme), sinó perquè a més és una estratègia clau per a formar xarxes i comunitats d'activistes, per a fer possible que els moviments socials cresquen i atraguen nous membres:

Mentre que en la vida quotidiana tots els actors socials recorren al context per a participar en la producció i manteniment de significats locals, els analistes de contextos han observat que el procés estratègic de la construcció i utilització de contextos és essencial per a la missió de les organitzacions de moviments socials que tenen com a objectiu reemplaçar "un sistema de creences dominant i que dóna suport a l'acció col·lectiva per al canvi" (Gameson *et al.*, 1982:15). En aquest sentit, els processos de contextualització representen un mecanisme

mitjançant el qual els individus poden connectar ideològicament amb els objectius del moviment i convertir-se en participants potencials en les accions del moviment.

(Cunningham and Browning 2004:348)

El concepte de contextualització es troba estretament relacionat amb la qüestió de com la teoria narrativa ens permet analitzar la traducció o interpretació de la narració immediata desenvolupada en el text i les narracions més extenses en les quals es troba inserit, i com el text, per la seua banda, ens permet veure les tries traductològiques no només com a simples reptes lingüístics locals, sinó com una contribució directa a les narracions que conformen la nostra societat. Ací, consideren totes les tries –almenys potencialment– com una mena d’índex que activa una narració, una història sobre com és el món o algun aspecte d’ell. Algunes tries, especialment les relacionades amb com etiquetem o denominem un fet, un lloc o un grup, així com aquelles relacionades amb com situem els individus i les comunitats en un espai polític i social mitjançant els pronoms i adverbis locals, entre altres coses, ens permeten contextualitzar la narració per a altres. Aquest seria el sentit de contextualització en el moviment social.²

Els traductors i intèrprets que treballem amb xinès i anglès, per exemple, són conscients que els fets ocorreguts a Hong Kong el 1997 poden ser denominats o bé *The Handover of Sovereignty* (Traspàs de sobirania), la denominació estàndard en anglès, o bé (traduït literalment) *El retorn a la pàtria*, que és la denominació estàndard en xinès.³ I normalment saben que aquestes opcions no conviuen amb una alternació lliure, sinó que tenen fortes implicacions en el món real. De la mateixa manera, quan es tradueix un text sobre els fets ocorreguts el 1956 a l’Orient Mitjà, cal triar entre dues designacions, de les quals cap no posseeix una connotació lingüística en ella mateixa.⁴ La primera opció, la dominant en el discurs occidental i pertanyent a una narració molt

2. L’ús de contextualització amb aquest sentit, no es restringeix a l’activisme, encara que això depèn de la definició que fem d’activisme. Alguns dels exemples que després exposaré provenen de fonts que personalment em semblen massa contaminades per a ser anomenades “activistes”. Aquestes inclouen grups d’advocats com MEMRI, el qual es dedica a demonitzar les comunitats àrabs i islàmiques i a intentar provocar confrontacions entre occident i la resta del món.

3. Algunes altres tries similars en el context xinès són *La massacre de Tiananmen vs. L’Incident de Tiananmen* o *Les Protestes de Tiananmen*. Aquest exemples provenen del Dr. Kevin Lin, intèrpret cap del Ministeri d’Exterior britànic.

4. El 1956 la Gran Bretanya, França i Israel van atacar Egipte, després que Egipte decidís nacionalitzar el Canal de Suez, el qual connecta la mar Mediterrània amb el mar Roig i el Golf de Suez.

difosa a occident, és anomenar aquests fets *La crisi del Canal de Suez*. La tria d'aquesta denominació activa immediatament la narració dels poders invasors: per a la Gran Bretanya, França i Israel era molt útil i oportuna per a presentar aquests fets com una crisi política. La denominació més difosa als països àrabs i que, per altra banda, a penes té difusió a occident, és *L'agressió tripartida*. Aquesta opció, preferent als països àrabs, activa un context narratiu molt diferent, el qual pertany a la consciència i posició d'aquells que van rebre l'atac. Els traductors no substitueixen necessàriament *La crisi del Canal de Suez* per *L'agressió tripartida* quan tradueixen un text anglès a l'àrab. De vegades reproduïen la denominació de forma literal, tal volta perquè s'adscriuen a una narració de la traducció com a una pràctica "professional" i neutra. Però fins i tot en aquests casos, la seua tria tindrà determinades implicacions perquè promourà i legitimarà o bé una narració, o bé una altra. I hi ha més possibilitats: els traductors poden deixar la denominació com està amb un comentari o fins i tot fer-ne comentaris negatius en la introducció o en les notes a peu de pàgina. Mentre que la tria d'*El traspàs de sobirania* o *La crisi del Canal de Suez* pot contextualitzar la narració d'una manera determinada, i aquesta contextualització pot ser alhora vista de forma negativa, de manera que tota la narració es *recontextualitza*, en diversos llocs o punts en i al voltant del text.

Per tant la qüestió és no tractar una tria traductològica com una cosa aleatòria, sense implicacions en el món real. A més la teoria narrativa tampoc no ens anima a tractar una determinada tria (per exemple *La crisi del Canal de Suez*) com a la realització d'una norma abstracta més àmplia, relacionada amb altres opcions abstractes, com seria el triar mantenir-se molt proper a les estructures sintàctiques del text font perquè en la cultura meta hi ha una norma predominant, més d'adequació que d'acceptabilitat,⁵ en un moment concret en el temps. La teoria narrativa tracta d'evitar aquestes abstraccions àmplies i de tenir en compte les tries individuals com a pertanyents a i contribuents a la creació d'una realitat política concreta.

5. En el marc teòric de Toury (1980, 1995), la norma inicial que determina qualsevol tipus de traducció implica una tria entre adequació i acceptabilitat. Una traducció ha de seguir, o bé les normes del text, llenguatge o cultura font (amb la qual cosa serà adequat), o bé les normes de la llengua i cultura meta (amb la qual cosa serà acceptable). L'adhesió a les normes del text font determina el grau d'adequació d'una traducció en relació amb el text original; l'adhesió a les normes de la cultura meta determina el grau d'acceptabilitat en aquesta cultura.

LLOCS I ESTRATÈGIES DE CONTEXTUALITZACIÓ

Els processos de (re)contextualització poden recórrer a pràcticament qualsevol recurs lingüístic o no lingüístic per tal de crear un context interpretatiu per al lector o oient. Això pot incloure mecanismes paralingüístics com l'entonació, la tipografia, recursos visuals com el color, la imatge, el format i, evidentment, també mecanismes lingüístics com els canvis de temps, dixi, canvis de codi i l'ús d'eufemismes. Els parlants d'una llengua, que inclouen els traductors i intèrprets, també poden fer servir elements de la narrativitat (temporalitat, relacionalitat, adequació selectiva i organització causal de la trama) per a contextualitzar o recontextualitzar un text o declaració per a un conjunt de receptors. Els traductors de textos escrits poden fer-ho tant en la mateixa traducció com al voltant d'ella. La distinció pot ser molt important en alguns contextos a causa del paper clau que els conceptes d'exactitud i fidelitat tendeixen a assumir en el context de la traducció professional, especialment en la que és políticament controvertida.

Per exemple, les organitzacions neoconservadores com MEMRI,⁶ la qual s'ha especialitzat a fer circular traduccions de textos àrabs acuradament seleccionats per a crear una narració que descriu les societats àrabs com a extremistes, antisemites i com una amenaça contra les democràcies occidentals, són molt acurades pel que fa a l'exactitud de les seues traduccions, ja que la seua credibilitat podria disminuir considerablement si els seus oponents identificaren i publicaren una llista d'errors en les traduccions, tant si aquests foren presentats com intencionats o no. La major part de la tasca contextualitzadora que realitzen MEMRI i l'organització germana, *Watching America*,⁷ es du a terme fora del text/traducció en si. Per a començar, l'element de la narració anomenat adequació selectiva permet a MEMRI i a *Watching America* contextualitzar el Món Àrab com a extremista i perillós, només amb l'estratègia de triar els pitjors exemples de discurs àrab per tal de traduir-los i fer-los arribar als mitjans de comunicació i al Congrés de forma gratuïta. És interessant assenyalar que actualment MEMRI disposa d'una categoria especial, del que coherentment han decidit anomenar escriptors "reformistes": unes poques veus del Món Àrab i l'Iran que són traduïdes i

6. Vegeu www.memri.org. Per a una exposició detallada sobre MEMRI i la seua activitat traductora, vegeu Baker (1996: 73-76, 108-109).

7. Vegeu www.watchingamerica.org.

citades de tant en tant en la pàgina web; aquests “reformistes” defensen la llibertat de pensament, els drets de la dona, etc. L’ocasional selecció “cosmètica” de fonts no extremistes serveix per a donar una aparença d’equilibri a la cobertura de MEMRI, i alhora reforça la imatge global del Món Àrab i l’Iran com un focus d’extremistes que fan callar les poques veus amb seny de la regió, a les quals la pàgina web americana els concedeix magnànimament un espai per a expressar-se.

En segon lloc, encara que mantenen la traducció en si molt propera a l’original, MEMRI i Watching America solen canviar el títol del text per a contextualitzar la narració com a extremistista, amenaçadora o, simplement “discursivament aliena”. Per exemple, una traducció recent a l’anglès d’un article del diari palestí *Alhayat Alhadeeda* apareix en la pàgina web de Watching America amb el títol “Oh, America ... Oh, Empire of Contradictions” (Oh, Amèrica ... Oh, Imperi de les contradiccions).⁸ Si tornem a traduir el títol àrab original de forma més literal, és molt menys florit i “exòtic” i ve a dir: “Senyals a la carretera: Amèrica i la democràcia!!!”.⁹

En tercer lloc, Watching America insereix imatges en el text anglès, completades amb comentaris adients, que contextualitzen la narració traduïda com a part de l’àmplia metanarració de la Guerra contra el Terrorisme. Com a exemple, les figures 1 i 2 apareixen en la traducció de l’article d’*Alhayat Aljadeeda*.

I en quart lloc, i potser el fet més important, totes les traduccions a l’anglès d’articles provinents de diaris àrabs estan acompanyades per un enllaç comentat de forma adient, a un vídeo aportat per MEMRI, el qual actua també com a mecanisme contextualitzador, i fa que el lector interprete fins i tot el discurs àrab més raonable com un discurs que amaga un subtext extremistista. L’article d’*Alhayat Aljadeeda* està acompanyat per l’enllaç al vídeo de la figura 3. Em sembla interessant que les traduccions d’altres llengües no reben aquest tracte: les traduccions del xinès, espanyol, francès, holandès i d’un gran nombre d’altres llengües apareixen en la pàgina *sense* enllaços als vídeos de MEMRI que servisquen per demonitzar la comunitat en qüestió. L’única altra llengua que rep aquest tractament especial (o està sotmesa a aquesta estratègia de contextualització) és, com es podria esperar, el persa.

8. <http://www.watchingamerica.com/alhayataljadeeda000003.shtml>.

9. <http://www.alhayat-j.com/details.php?opt=1&cid=22102&cid=394>

1. El Primer Ministre de l'Autoritat Palestina Ismail Haniyeh pregant abans d'un discurs, probablement per a recaptar fons... probablement provinents de l'Iran.

2. Un soldat de la brigada dels màrtirs d'Al-Aqsa a Cisjordània durant un acte per a recordar un dels nombrosos actes de violència que hi havien tingut lloc.

Figures 1 i 2: imatges i comentaris que apareixien en Watching America acompanyant a la traducció a l'anglès de l'article d'Alhayat Aljadeeda

VÍDEO DE PALESTINA: ELOGI DELS ATEMPTATS SUICIDES AMB BOMBA EN UN ACTE PER A RECAPTAR FONTS PER A HAMAS.

[Iqra TV, Palestina: Extractes d'un discurs per a recaptar fons pronunciat pel clergue iemenita Abd Al-Majid Al-Zindani, 23 de](#)

[Març, 00:08:18, via MEMRI.](#)

"Després que fracassaren tots els esforços, polítiques i plans, i quan la gent estava a punt de desesperar-se, Hamas va sorprendre tot el món amb una decisió. Quina era la decisió? Una Intifada. Una Intifada? On? A Palestina, a Palestina!"

Clergue iemenita Abd Al-Majid Al-Zindani

Figura 3: Video comentat que acompanyava l'article d'Alhayat Aljadeeda, per cortesia de MEMRI

A banda de les imatges, els comentaris i la manipulació dels títols, els paratextos són un lloc important per a contextualitzar les traduccions que apareixen en un llibre: entre aquests es troben les imatges de portada i la publicitat, les introduccions, els prefacis i les notes a peu de pàgina. Normalment el traductor no s'encarrega de triar les imatges de portada i la publicitat,¹⁰ però sí de fer els prefacis, les introduccions i les notes a peu de pàgina. De l'obra de Samuel Huntington *The Clash of Civilization* (El xoc de civilitzacions) es van publicar dues traduccions a l'àrab en un curt període de temps, la primera el 1998 a Egipte (traduïda per Tal'at Al-Shayib) i la segona el 1999 a Líbia (traduïda per Malik Obeid Abu Shuhayaa i Mahmoud Mohamed Khalaf). Les dues traduccions porten llargues introduccions. La de Líbia dues. La primera, feta pels dos traductors, està composta per 4 pàgines i ens ofereix un resum del contingut del llibre, ens diu que ha estat summament controvertit i continua fent la següent afirmació (Huntington 1999: 11; la traducció és de M. Baker):

Pel que hem observat en relació amb l'estructura caòtica i la incoherència del text i els defectes en la metodologia adoptada per l'autor i, en un esforç per identificar la idea que subjau a la tesi del xoc de civilitzacions, hem hagut de deconstruir els mecanismes i premisses del discurs del xoc de civilitzacions. A causa d'això, el Dr. Malik Obeid Abu Shuhayaa [un dels dos traductors] ha preparat un estudi sobre les premisses polítiques i intel·lectuals del discurs del xoc de civilitzacions i dels mecanismes en els quals es basa a l'hora de definir el seu aparat conceptual per a convèncer d'altres i guanyar adeptes. Aquest estudi porta el títol "Una

10. Per a trobar anàlisis interessants de portades i publicitat de traduccions publicades, vegeu Watts (2000), Harvey (2003b), Asimakoulas (2005).

contribució inicial cap a la conscienciació de l'altre: Les premisses i mecanismes del Xoc de Civilitzacions”.

Aquest estudi, escrit per un dels traductors com s'indica en la citació anterior, és la segona introducció. S'estén al llarg de 49 pàgines i directament posa en dubte Huntington i la seua teoria. La traducció egípcia, publicada el 1998, té una introducció de 19 pàgines, la qual no està escrita pel traductor, sinó per un intel·lectual àrab (Salah Qunswah) que també desacredita la tesi del llibre i posa en dubte els seus principis fonamentals. Les tres introduccions (les dues de la traducció de Líbia i la de la traducció d'Egipte) precedeixen la versió àrab del prefaci de Huntington i condicionen la resposta del lector als arguments presentats en el text font. Contextualitzen els textos traduïts que els segueixen en termes negatius, fent que el lector interprete la tesi de Huntington des d'un punt de vista determinat abans d'haver començat a llegir-la.

Les notes a peu de pàgina també solen estar escrites pels traductors i poden tenir una funció similar pel que fa a la contextualització. *Messages to the World: The Statements of Osama Bin Laden* (Lawrence i Howarth 2005), per exemple, ofereix una traducció anotada dels discursos de Bin Laden, i fa servir àmplies notes per a recontextualitzar la seua narració personal—i amb això les narracions del fonamentalisme islàmic, del tan anomenat xoc de civilitzacions i de la Guerra contra el Terrorisme—com un resultat directe de les polítiques exteriors occidentals, més que com a producte d'una mentalitat que, en el discurs de la Guerra contra el Terrorisme, normalment es descriu com a purament i inexplicable malvada. En la seua ressenya del llibre en la *London Review of Books*, Charles Glass comenta que Bin Laden “no sembla estar pertorbat, com insisteixen a dir els seus detractors. El seu missatge és simple: Deixeu el món islàmic en pau i ell us deixarà a vosaltres en pau. Mateu musulmans i ells us mataran a vosaltres” (Glass 2006:14). Com arriba Glass a aquesta impressió?

El llibre ha estat editat per Bruce Lawrence, però els discursos i les declaracions concretes han estat traduïts per James Howarth. La introducció principal de l'editor (xi-xxiii) i la nota del traductor (ix-x) evidencien que l'editor es fa responsable de les miniintroduccions que apareixen abans de les traduccions individuals de les declaracions de Bin Laden i el traductor de les notes a peu de pàgina que acompanyen la traducció. Les dues coses juntes, les miniintroduccions i les notes a peu de pàgina, contextualitzen Bin Laden com una persona racional, així com enginyosa, educada i lúcida. Per exemple, la breu introducció de l'editor a una carta de Bin Laden publicada en Internet

el 6 d'octubre del 2002 i que va aparèixer en la recopilació amb el títol “Als americans” (Lawrence i Howarth 2005: 160-172), ens diu el següent (*ibid.*: 160):

A aquest retrat dels Estats Units, el segueix una crida als ciutadans americans perquè es convertisquen a l'Islam. Per molt improbable que sembla l'acompliment d'aquesta conversió –fins i tot la carta ho diu implícitament (“dubte que ho feu”)– la crida té una funció pràctica dintre de l'Umma (el Món Àrab). El seu objectiu és contestar les crítiques dels musulmans a l'11 de setembre que diuen que al-Qaeda no va oferir als americans l'oportunitat de convertir-se a l'Islam abans d'atacar-los, infringint així la norma divina que diu: “Mai no castigarem ningú fins que hi hagem enviat un missatge.” Els detalls exhaustius de la carta són la prova que Bin Laden dona als musulmans que ha explotat totes les possibilitats per tal de resoldre aquesta guerra de forma pacífica i que ha donat l'avís pertinent que la destrucció caurà sobre els americans, si aquests rebutgen el seu consell.

Una nota a peu de pàgina del traductor, comentant una altra declaració feta per Bin Laden en una entrevista amb un diari australià i que va ser publicada anteriorment en la mateixa col·lecció (“The Saudi Regime” Lawrence i Howarth 2005:31-43) fa el mateix comentari amb l'objectiu de descriure Bin Laden com una persona racional i que posseeix una gran intel·ligència política (*ibid.*:32):

2 Al llarg del llibre, el terme àrab *dawa* fa referència a “la invitació a la conversió a l'Islam”. *Dawa* és una paraula amb una gran importància en el context de les últimes declaracions que Bin Laden va fer als Estats Units i als seus aliats després de l'onze de setembre, en les quals els ofereix l'última oportunitat per a convertir-se abans que es produïsquen més atemptats, és a dir “aclareix les coses en termes islàmics: havia advertit i invitat abans d'atacar” (Michael Scheuer, *Imperial Hubris: Why the West is Losing the War on Terror* [Potomac, 2005], p. 153).

A més de retratar Bin Laden com una persona racional (no pertorbada), les introduccions i notes a peu de pàgina també ens donen la impressió que és “humà”, intel·ligent i enginyós. Especialment el traductor dona gran importància al fet d'explicar els jocs de paraules enginyosos en el discurs de Bin Laden que acaba amb la descripció que es sol fer d'ell com “l'enemic” –normalment no concedim als nostres enemics destresa verbal o sentit de l'humor. A continuació hi ha dos exemples. El primer (Lawrence i Howarth 2005: 194) és de la miniintroducció de l'editor i descriu el text com “la primera i única declaració de Bin Laden que té forma de sermó”. És un extracte d'una cinta de 53 minuts publicada en diverses pàgines webs i en el diari *al-Hayat*:

Text

Van intentar estar amb Déu i privar-se de son, mentre continuara la injustícia. Van vessar l'aigua de la vida, no l'aigua de la vergonya.²⁴

Nota al peu

24. Joc de paraules en àrab; “ma’ al-hayat” (“aigua de la vida”) i “ma’ al-mahya” (“aigua de la vergonya”) són variacions de la mateixa arrel.

El segon exemple ha estat extret del final d’una cinta emesa per al-Jazira el 4 de gener del 2004 (“Resist the New Rome”, Lawrence i Howarth 2005: 236):

Text

Si la crida de Bush per la pau era sincera, per què no va parlar sobre aquell home que va obrir les panxes de dones embarassades a Sabra i Shatila o del que va planejar el procés de rendició,³ de “l’home de la pau” [Ariel Sharon]; per què no va eixir i va dir “odiem la llibertat i matem per matar”?

Nota al peu

3. Joc de paraules de Bin Laden, “procés de pau” és “amaliyat al-salam”, però ací Bin Laden parla d’“amaliyat al-istislam”, “procés de rendició”. La paraula “rendició” és de la mateixa família que la paraula “pau”.

Notes al peu com les anteriors, així com els arguments i les descripcions exposats en la introducció general del llibre i en les miniintroduccions de les diferents traduccions serveixen de forma acumulativa per a descriure Bin Laden com una persona racional i competent; malgrat això l’editor palesa que això no vol dir que aprobe els mètodes de Bin Laden per a expressar les seues protestes. La seua tesi, reforçada indirectament per les eleccions concretes fetes pel traductor, és que hi ha una narració molt diferent, amb un altre patró d’organització causal de la trama, que pot explicar els mals actuals del món. Més que explicar l’anomenada Guerra contra el Terrorisme com una resposta necessària als horrors infligits a l’innocent occident per part d’uns bojós del Món Islàmic, aquesta nova narració de Bin Laden suggereix que l’occident no és tan innocent, i que la Guerra contra el Terrorisme i algunes altres atrocitats similars són les causants de l’horrorós, però “racional” extremisme del qual som testimonis. Aquesta narració resisteix la temptació de llevar tota l’evolució històrica a la violència i descriure els personatges com Bin Laden simplement com a extremistes pertorbats.

CONTEXTUALITZAR DINTRE DE LA TRADUCCIÓ: UN EXEMPLE AMPLIAT

Mohamed Bakri va dirigir un documental àrab titulat *Jenin, Jenin*, emès el 2002 després de l'atemptat israelià en el campament de Jenin en el territori oest ocupat. El documental va ser rodat al campament de Jenin en àrab, però l'audiència potencial és clarament internacional: va ser subtitulat en anglès, hebreu, francès, espanyol i italià (segons Mohamed Bakri, en una conversa personal). La versió amb subtítols en anglès sembla estar dirigida a un públic predominantment americà, com veurem a continuació. Els exemples següents del documental mostren dos intents de (re)contextualització que responen a narracions més àmplies que transcorren més enllà del text i que no es podrien explicar amb la teoria de la norma o amb la dicotomia de Venuti entre estrangerització i familiarització. Ambdós exemples estan explicats des d'altres perspectives en Baker (1996: 99-100; 64-66).

El context de Vietnam

El primer exemple de (re)contextualització activa un context narratiu que ha estat considerat més efectiu en el context meta. En un moment del documental, un home vell palestí expressa la seua commoció pels successos ocorreguts a Jenin i l'aparent indiferència del món i la negativa a intervenir per a protegir els palestins. Acaba la intervenció dient literalment en àrab: “Què puc dir, per Déu, per Déu, la nostra casa/llar ha deixat de ser una casa/llar”. El subtítol d'aquesta imatge és “Què puc dir? Ni Vietnam va ser tan dolent com açò”.

أنا عارفت والله العظيم، والله العظيم، بيتنا ما سار بيت

Figura 4: Fotograma de Jenin Jenin

La decisió de substituir la referència original a la destrucció de les cases palestines per una referència a Vietnam s'interpretaria tradicionalment en traductologia com un intent "d'aculturar" el text font amb la intenció de fer-lo més intel·ligible per als receptors meta (en aquest cas, predominantment americans). Però aquesta no és l'explicació més productiva o satisfactòria. Si aquesta hagués estat la principal motivació en aquest cas, hauria estat molt més lògic fer referència a un fet més recent, i per tant més d'actualitat, com l'onze de setembre. Després de tot, Vietnam té molta menys ressonància entre els joves americans que l'onze de setembre, de manera que el fet de recórrer al seu record té moltes més possibilitats de provocar una major implicació emocional i compassió en un sector més ampli de l'audiència americana. Per a entendre la motivació que hi ha darrere d'aquesta tria traductològica i les seues implicacions, cal fer referència a les narracions globals que circulaven en aquella època a Palestina i internacionalment.

En primer lloc, la narració del que va succeir realment al campament de Jenin i a tota la Palestina ocupada en abril del 2002 va ser, i continua essent, molt discutida –començant per les raons de les Forces de Defensa Israelianes per a envair el campament, quantes cases van destruir i quanta gent van matar, etc. Un dels llocs discursius controvertits en aquella època era la utilització del mot "incursió", molt estesa en els mitjans de comunicació de parla anglesa, per a descriure els esdeveniments

de Jenin. Els membres del moviment de Solidaritat insistien que “incurió” era una descripció massa asèptica per a l’assalt complet que van patir i que va deixar el campament en ruïnes i molts morts. La referència a la guerra del Vietnam en el subtítol anterior recontextualitza el succés com a una guerra d’agressió, més que com una operació menor com suggereix el terme “incurió”. Vietnam no va ser cap incurió: la percepció més estesa és la d’una guerra maligna i sanguinària, tant en grans sectors del públic americà com internacionalment.

En segon lloc, una altra narració que continua estant vigent entre els palestins, així com entre els membres del moviment de solidaritat internacional que dona suport als drets dels palestins és que els Estats Units són tan responsables de les atrocitats israelianes com els mateixos israelians –ja que Israel no podria deslliurar-se de les conseqüències de l’opressió a Palestina si no fos pel gran suport que rep dels Estats Units. La tria de Vietnam en aquest cas activa aquesta narració pública. Aquest tria ni estrangeritza ni familiaritza, el fet d’evocar la narració de Vietnam inclou tant l’acceptació de la dominància com la resistència cap a ella. Accepta la dominància perquè opta per una referència (Vietnam) que té una ressonància per al públic americà dominant, en comptes de triar-ne una que també indique actes injusts i sanguinaris d’agressió, però que no tindria cap ressonància en el públic dominant: com per exemple una referència al Caixmir o, fins i tot, a Darfur. Inclou la resistència perquè simultàniament contextualitza els Estats Units com a agressor i indica que el públic americà és còmplice de les injustícies perpetrades pel seu govern –i poden optar per estar en la seua contra, com ho van fer en la guerra del Vietnam.

El context laic

Un altre intent interessant de recontextualitzar la narració Palestina àmplia, transformant alguns aspectes del discurs dels palestins entrevistats en aquest documental, té a veure amb el tractament del mot recurrent *shaheed*. L’equivalent estàndard d’aquest mot en anglès seria *martyr* (*màrtir*), però aquesta traducció és problemàtica per dues raons. La primera és que la càrrega semàntica de *shaheed* no coincideix totalment amb la de *martyr*. En àrab, s’utilitza generalment *shaheed* per a referir-se a algú que ha estat assassinat de manera violenta, especialment en la guerra, tant si va triar de participar-hi, com si no i independentment de la seua religió. De manera que no tindria les connotacions militars i extremistes que el terme *martyr* ha adquirit en anglès,

en relació amb el món àrab i islàmic.¹¹ La segona és que actualment en aquest context *martyr* evoca una relació amb el fonamentalisme islàmic, i usant-lo de forma repetida estaríem afavorint aquells que descriuen el conflicte de l'Orient Mitjà com una guerra religiosa, impulsada per jòvens musulmans pertorbats intentant obtenir verges en el paradís. Els subtítols opten coherentment per diferents equivalents de la paraula *shabeed* quan els palestins entrevistats en el documental l'utilitzen, com en els següents exemples (vegeu Baker 2006: 64-66 per a trobar més exemples):

Exemple 1

”لعمري يندوّر شهداء من تحت الأرض“

Traducció de l'àrab

Encara estem traient **màrtirs** de sota terra.

Subtítol en anglès

We are still pulling **victims** out of the rubble. [Encara estem traient **víctimes** de sota les runes]

Exemple 2

”متخلفين عقليا استشهدوا عندنا، معلقين استشهدوا عندنا، أطلال استشهدوا عندنا، نساء استشهدوا عندنا“

Traducció de l'àrab

Tenim retardats mentals que han estat **martiritzats**; tenim discapacitats que han estat **martiritzats**; tenim xiquets que han estat **martiritzats**, tenim dones que han estat **martiritzades**.

Subtítol en anglès

They **killed** some mentally disabled people, children and women in the camp.

[**Van matar** algunes persones discapacitades mentals, xiquets i dones en el campament]

La tria d'equivalents com *victims* [víctimes] i *killed* [van matar] en els exemples anteriors (i *corpses* [cadàvers] i *dead* [mort] en altres exemples) en lloc de *martyr* ajuda a contextualitzar l'àmplia narració Palestina i Àrab en termes més laics.

11. Per descomptat, *màrtir* també té associacions molt diferents en altres contextos, per exemple en el discurs cristià.

Hi ha dues excepcions en tot el documental. La primera té lloc quan al final de l'escena en la qual apareix una xiqueta palestina d'uns 7 o 8 anys que ha estat expressant resolució i determinació per sobreviure al llarg del documental. Desenvolupa una analogia entre el campament de Jenin i un "arbre molt, molt alt" que "està compost de fulles", en cada fulla està "escrit el nom d'un *shadeed*, un *muqawim* [lluitador de la resistència]" (traducció de la traducció de Mona Baker). Els subtítols mantenen la metàfora i la referència als "màrtirs" en aquest cas, defensable perquè la xiqueta innocent, encara que resoluta, no encaixa en la imatge d'un extremista pertorbat que intenta assolir el paradís:

The camp is like a tall, eminent tree. The tree has leaves, and each leaf of the tree bears the name of a **martyr**.

[El campament és com un arbre alt i eminent. L'arbre té fulles i cadascuna de les fulles de l'arbre porta el nom d'un màrtir.]¹²

El segon exemple en el qual es fa servir el terme *martyr* apareix en els títols de crèdit i, per tant, no és un 'subtítol'. El documental comença amb la següent dedicatòria (la reproduïsc com hi apareix, sense cap correcció):

Dedicated to

The Executive Producer of 'Jenin' IYAD SAMOUDI who was murdered at alyamoun at the end of the filming by Israelian soliders on 23/06/2003 Mohamed Bakri [Dedicada al productor executiu de 'Jenin' IYAD SAMOUDI que va ser assassinat a alyamoun per soldats israelians el 23/06/2003 Mohamed Bakri]

El títols de crèdit inclouen el següent text:

Executive Producer The **martyr** Iyad Samoudi [Productor Executiu El **màrtir** Iyad Samoudi]

La teoria narrativa ens permet esbrinar el sentit d'estratègies aparentment contradictòries, així com d'aquelles (com la tria de *Vietnam* que vèiem anteriorment) que són simultàniament estrangeritzants i familiaritzadors. A diferència dels conceptes estàtics i aliens al poder com són les "normes", la teoria narrativa reconeix que la

12. Fixeu-vos que encara així els subtítols suavitzen la imatge en ometre "lluitador de la resistència".

dominància i la resistència no només determinen el nostre comportament i les tries discursives, sinó que també mantenen sempre una relació de tensió. Aquesta tensió es desenvolupa sovint de forma extradiscursiva i la interacció entre les dues pot produir un espectre de tries que és difícil de racionalitzar. El fet de no ignorar les tries que no encaixen en el patró que es repeteix i de reconèixer aquesta interacció entre dominància i resistència ens permet desenvolupar una imatge més complexa de l'actitud dels traductors i inserir-los en una realitat política concreta.*

MONA BAKER
University of Manchester

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ASIMAKOULAS, Dimitris (2005) «Brecht in Dark Times: Translations of His Works Under the Greek Junta (1967-1974)», *Target* 17(1), 93-110.
- BAKER, Mona (2005) «Narratives«in and of Translation», *SKASE Journal of Translation and Interpretation* 1(1), 4-13. Online: www.skase.sk.
- (2006) *Translation and Conflict: A Narrative Account*, Londres i Nova York, Routledge.
- (en premsa) «Translation and Activism: Emerging Patterns of Narrative Community», *The Massachusetts Review*.
- CUNNINGHAM, David & Barb BROWNING (2004) «The Emergence of Worthy Targets: Official Frames and Deviance Narratives Within the FBI», *Sociological Forum* 19(3), 347-369.
- FISHER, Walter R. (1987/1989) *Human Communication as Narration: Toward a Philosophy of Reason, Value, and Action*, Columbia, Carolina del Sud, University of South Carolina Press.
- FLOTOW, Luise von (1997) *Translation and Gender. Translating in the «Era of Feminism»*, Manchester, St. Jerome Publishing.

* Aquest article ha estat traduït al català per Elena Sánchez López (IVITRA).

- GLASS, Charles (2006) «Cyber-Jihad», *London Review of Books* 28(5): 14-18.
- GODDARD, Barbara (1990) «Theorizing Feminist Discourse/Translation», in Susan Bassnett & André Lefevere (eds) *Translation, History and Culture*, Londres i Nova York: Pinter Publishers, 87-96.
- GOFFMAN, Erving (1974/1986) *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*, Boston: Northeastern University Press.
- HALL, John R., Mary Jo NEITZ & Marshall BATTANI (2003) *Sociology on Culture*, Londres i Nova York: Routledge.
- HARVEY, Keith (1998) «Translating Camp Talk. Gay Identities and Cultural Transfer», *The Translator* 4(2): 295-320.
- (2003a) *Intercultural Movements. American Gay in French Translation*, Manchester: St. Jerome.
- (2003b) ««Events’ and «Horizons’: Reading Ideology in then«Bindings’ of Translations», in María Calzada Pérez (ed) *Apropos of Ideology – Translation Studies on Ideology – Ideologies in Translation Studies*, Manchester: St. Jerome Publishing, 43-69.
- HUNTINGTON, Samuel (1993) «The Clash of Civilizations», *Foreign Affairs* 72(3): 22-49.
- (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Nova York: Touchstone.
- (1998) *Sidam Al Hadarat wa l'adat Son' Al-Nizam Al «Alami* (The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order), trad. Tal'at Al-Shayib, Cairo: Suttur.
- (1999) *Sidam Al Hadarat wa l'adat Bina' Al-Nizam Al «Alami* (The Clash of Civilizations and the Rebuilding of World Order), trad. Malik Obeid Abu Shuhaya and Mahmoud Mohammed Khalaf, Benghazi: Al-Dar Al-Jamahiriyya lilnashr wa-ltawzee' wa-li'laan.
- KATAN, David (1999, 2004) *Translating Cultures*, Manchester: St. Jerome Publishing (2nd edition).
- KEENAGHAN, Eric (1998) «Jack Spicer's Pricks and Cocksuckers. Translating Gay Desire into Visibility», *The Translator* 4(2): 273-294.
- LAWRENCE, Bruce (ed) and James Howarth (trans.) (2005) *Messages to the World: The Statements of Osama Bin Laden*, Londres i Nova York: Verso.
- SIMON, Sherry (1996) *Gender in Translation*, Londres i Nova York: Routledge.

- SOMERS, Margaret (1992) «Narrativity, Narrative Identity, and Social Action: Rethinking English Working-Class Formation», *Social Science History* 16(4), 591-630.
- (1994) «The Narrative Construction of Identity: A Relational and Network Approach», *Theory and Society* 23(5), 605-49.
- (1997) «Deconstructing and Reconstructing Class Formation Theory: Narrativity, Relational Analysis, and Social Theory», dins John R. HALL (ed) *Reworking Class*, Itaca i Londres, Cornell University Press, 73-105.
- Somers, Margaret R. & Gloria D. GIBSON (1994) «Reclaiming the Epistemological “Other”: Narrative and the Social Constitution of Identity», dins Craig CALHOUN (ed.) *Social Theory and the Politics of Identity*, Oxford (Regne Unit) i Cambridge (Estats Units), Blackwell, 37-99.
- TANNEN, Deborah & Cynthia WALLAT (1993) «Interactive Frames and Knowledge Schemas in Interaction: Examples from a Medical Examination/Interview», dins Deborah Tannen (ed.) *Framing in Discourse*, Nova York, Oxford University Press, 57-76.
- TOURY, Gideon (1980) *In Search of a Theory of Translation*, Tel Aviv, Porter Institute.
- (1995) *Descriptive Translation Studies and Beyond*, Amsterdam, John Benjamins.
- VENUTI, Lawrence (1993) «Translation as Cultural Politics: Regimes of Domestication in English», *Textual Practice* 7, 208-23.
- (1995) *The Translator's Invisibility*, Londres i Nova York, Routledge.
- (1998) «Introduction», *Translation and Minority*, Special issue of *The Translator* 4(2), 135-144.
- WATTS, Richard (2000) «Translating Culture: Reading the Paratexts of Aimé Césaire's *Cahier d'un retour au pays natal*», *TTR* XIII(2): 29-46.
- WHITEBROOK, Maureen (2001) *Identity, Narrative and Politics*, Londres i Nova York, Routledge.